

Plato's oplossing voor de planeet
samengesteld en vertaald door Gerard Koolschijn,
Van Oorschot, Amsterdam 2017

In de geschiedenis van de mensheid zijn er twee perioden van democratie geweest. De onze, nu grofweg 150 jaar lang. En de Griekse, ook 150 jaar, totdat Alexander de Grote er een eind aan maakte. In de 22 eeuwen daartussen: Romeinse tijd, middeleeuwen, Renaissance en verder, tot en met driekwart van de 19e eeuw is er van democratie geen sprake geweest.

Misschien hangt het met hun democratie samen dat de Grieken toneelstukken schreven die in onze tijd nog steeds worden opgevoerd en gedachten op papier hebben gezet die ons onmiddellijk kunnen aanspreken. Na de première van een opvoering van het toneelstuk *Medea* (van de Griek Euripides) werd ik eens aangesproken door een Amsterdamse wethouder van cultuur. Ik had als vertaler, beweerde hij, beslist zelf stukken toegevoegd: ze klonken te modern. Een lezing over de Griekse filosoof Plato begon ik soms met het voorlezen van een bladzij waarop hij de democratie in verval beschrijft. Bijvoorbeeld de verhouding tussen ouders en kinderen, leraren en leerlingen, of verslaving en diefstal. Het publiek kon nauwelijks geloven dat zoiets 2400 jaar geleden was geschreven.

Plato heeft een stuk of dertig boeken gepubliceerd, toen de Griekse democratie al op zijn eind liep. Twee dikke boeken springen eruit die helemaal aan politiek zijn gewijd en ook in veel andere komt politiek ter sprake.

Plato filosofeert als een toneelschrijver, in dialogen. Zijn hoofdpersoon Sokrates stelt daarbij vragen aan de orde als: Wat is de beste manier om te leven? Is goed leven iets wat je kunt leren?

Plato heeft geen hoge pet op van de menselijke aard. Zijn belangrijkste kritiek geldt onze mateloosheid en onze behoefte aan bevrediging op korte termijn. Van buiten lijken we mensen, zegt hij, maar onder die menselijke gestalte gaat een drietal wezens schuil: een hebzuchtig monster (in de buik), een machtsbeluste leeuw (in de borst) en een heel klein mensje (in het hoofd). Ons grote probleem is nu dat het kleine mensje moet proberen de leeuw en de monsters te bedwingen. Een bijna hopeloze zaak.

De enige, kleine kans op succes ziet hij in een langdurige opleiding van de meest begaafden. Na middelbare school en militaire dienst volgt

nog vijftien jaar studie, veel wiskunde en tenslotte filosofie en vooral psychologie. Tijdens hun opleiding worden de studenten ook steeds getest om te zien of ze in staat zijn hun eigen verlangens opzij te zetten ten bate van de gemeenschap. Na de studie lopen ze nog eens vijftien jaar stage in overheidsfuncties, waarin ze opnieuw aan tests worden onderworpen. Uiteindelijk kunnen alle geslaagde mannen en vrouwen dan een regering vormen. Alleen zo'n regering zou inzien dat welzijn belangrijker is dan welvaart en zou daarnaar ook handelen.

Dit klinkt allemaal idealistisch en ver van ons bed. Toch zal het doel ons wel bekend voorkomen. We weten dat intelligentie in onze samenleving doorgaans gebruikt wordt voor zelfverrijking op korte termijn; dat politici in een democratie vaak niet meer dan stromannen zijn van grote bedrijven (denk aan het lot van de Groningers); dat politiek meestal korte termijn politiek is, gericht op economische belangen; en dat daarbij niet alleen de lange termijn wordt vergeten (denk aan de klimaatproblematiek en Trump) maar ook het welzijn van de burgers wordt genegeerd (denk aan de manier waarop Lelystad-luchthaven wordt doorgedrukt).

Natuurlijk komt in dit boek veel meer ter sprake, zoals de huichelachtigheid in de omgang tussen mensen, het probleem van de overbevolking, de noodzaak vrouwen evengoed als mannen in de regering op te nemen, enzovoort.

Als een mooie test voor onze eigen levenshouding vertelt Plato ook het sprookje van de gouden ring die onzichtbaar maakt. Zijn vraag is daarbij: Blijft het verschil tussen de misdadige en de gezagsgetrouwe mens overeind als ze allebei zouden beschikken over zo'n onzichtbaar makende ring? Want die zou je in staat stellen elke misdaad te plegen die in je hoofd opkomt omdat je dan niet hoeft te vrezen voor straf.

Het is duidelijk dat Plato met zijn voorstellen de democratie aantast - een taboe in deze tijd. Wanhoop over de oorlog en ellende van toen brengt hem daartoe. Een wanhoop die tegenwoordig veel mensen delen.

GK